

<https://doi.org/10.31874/2520-6702-2019-7-1-97-104>

УДК 378

Ташкінова Оксана, Роговська Ольга, Булгакова Світлана

Волонтерська практика як напрям навчально-виховної роботи в закладах вищої освіти

Анотація

У статті розглянуті теоретичні та практичні основи формування професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти через участь у волонтерській практиці. Зазначено, що процес професійної підготовки у закладах вищої освіти повинен бути спрямованим на формування конкурентоспроможного фахівця, зважаючи на потреби роботодавців та реалії сучасності. Волонтерство представлено як важливий ресурс розвитку та виховання майбутніх фахівців різних професій, тому що, з одного боку, дозволяє формувати необхідні загальні компетентності, з іншого – дозволяє ще за часів навчання отримати необхідний досвід в межах майбутньої професійної діяльності. Саме активізація волонтерської діяльності як напрямку навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти сприятиме формуванню цілісної та гармонійної особистості та професіонала. Проаналізовано досвід впровадження волонтерської практики як напряму навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти на прикладі ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Проаналізовано впровадження нового інструменту у навчально-виховний процес - щоденника волонтерської практики. Наведено результати проведеного соціологічного дослідження методом опитування здобувачів вищої освіти щодо ефективності організації волонтерської практики. Волонтерство може сприяти підвищенню рівня мотивації студентів до вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, але за умови правильно організованого та контрольованого процесу волонтерської практики. Отже, заклади вищої освіти повинні розвиватися та впроваджувати у свою діяльність нові форми роботи, які будуть сприйматися та виконуватися студентством. Це сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності фахівців на ринку праці.

Ключові слова: волонтерська практика, здобувачі вищої освіти, лідерство, професійні компетентності, соціальні компетентності, студентська молодь.

Вступ

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає підготовки високопрофесійних, моральних, творчих, ініціативних та активних фахівців, які спроможні та готові навчатися протягом усього життя. У зв'язку з цим процес професійної підготовки у закладах вищої освіти також повинен бути спрямованим на формування конкурентоспроможного фахівця, зважаючи на потреби роботодавців та реалії сучасності. Навчально-виховна робота у вищій школі, як важливий чинник професійного становлення майбутнього фахівця, повинна мати цілісний, системний характер та бути спрямованою на формування у майбутніх фахівців необхідних якостей для ефективного працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання. Ефективність навчально-виховної роботи у вищій школі залежить від багатьох чинників: змісту, форм, методів навчання, впровадження інноваційних методів виховання тощо. Одним з таких методів може стати участь у волонтерській діяльності. Волонтерство розглядається як важливий ресурс розвитку та виховання майбутніх фахівців різних професій, тому що, з одного боку, дозволяє формувати необхідні загальні

компетентності, з іншого – дозволяє ще за часів навчання отримати необхідний досвід в межах майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У педагогічній науці можна виділити багато досліджень, пов'язаних із вихованням молоді у закладах вищої освіти, а саме: Г. Авер'янова, Б. Вульф, А. Давидюк, Р. Капралова, А. Нікітін та інші. Сучасний процес виховання у закладах вищої освіти розглядали Т. Демянчук, Я. Колібабюк, О. Романовський та інші. Проблемі волонтерської діяльності у вищій школі приділяли увагу такі науковці: З. Бондаренко (волонтерство як важливий ресурс виховної роботи), Р. Козубовський (волонтерський рух та студентська молодь), А. Бондара, І. Петренко (спортивне волонтерство студентської молоді) тощо. У той же час, недостатньо теоретично та технологічно обґрунтована система розвитку волонтерства як форми навчально-виховної роботи в закладах вищої освіти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – розглянути волонтерську практику як напрям навчально-виховної роботи в закладах вищої освіти в умовах сучасного українського суспільства.

Завдання:

- виявити особливості активізації волонтерської діяльності серед студентської молоді;
- проаналізувати досвід впровадження волонтерської практики на базі кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»;
- дослідити за допомогою соціологічних методів (анкетування) рівень задоволеності студентства впровадженням волонтерської практики у навчальний процес.

Методи дослідження

Для визначення ефективності організації волонтерської практики на базі кафедри соціології та соціальної роботи ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» та виявлення рівня задоволеності здобувачів вищої освіти впровадженням волонтерської практики у навчальний процес було використано соціологічні методи дослідження, а саме метод анкетування здобувачів вищої освіти.

Результати дослідження

Реформування вищої школи в умовах сучасності є важливим і складним завданням, пов'язаним, по-перше, із впровадженням інноваційних форм та методів організації навчально-виховної роботи, по-друге, з переробкою та активізацією традиційних форм роботи зі студентами. У закладах вищої освіти навчально-виховна робота повинна бути спрямована на розвиток особистості та професіонала з урахуванням об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Головним критерієм якості вищої освіти має бути здатність молодого покоління повноцінно жити і активно діяти у новому світі, постійно самовдосконалюватися, адекватно реагувати на зміни, особливо в періоди технологічних та цивілізаційних проривів (Гладуш, 2014). Система вищої освіти має забезпечити підготовку: людини, яка володіє знаннями і вміє реалізовувати їх на практиці; інноваційної особистості з інноваційним типом мислення, здатної сприймати зміни та навчатися впродовж усього життя; демократично налаштованої особистості, що передбачає залучення її до громадської, творчої діяльності, навчання тощо; технологічної людини, яка взаємодіє з розподіленими інформаційними ресурсами на підставі сучасних інтерактивних засобів комунікаційних технологій; ціннісно-зорієнтованої

особистості, яка виробляє цінності в процесі усвідомлення своїх інтересів та переваг тощо (Згуровський, 2006).

Зараз в Україні активно розвивається волонтерських рух серед студентської молоді. Студентські волонтерські групи працюють майже при кожному закладі вищої освіти, центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, численних громадських організаціях, здійснюючи переважно соціально-педагогічну роботу у профілактичному, просвітницькому, реабілітаційному, рекреативному, фандрейзинговому, інформаційно-рекламному, охоронно-захисному та соціально-побутовому напрямках (Доманчук, 2017).

Волонтерство – один із видів залучення молоді до відстоювання активної громадянської позиції, який дозволяє проявити максимально свої здібності та вміння, завдяки яким можна допомогти іншим людям у вирішенні їх проблем. Молоді люди гостро бачать соціальну несправедливість; розшарування суспільства; оточуючих людей, які потребують допомоги, і, головне, мають сили та натхнення своїми діями допомогти іншим (Козубовський, 2013).

Також волонтерство розглядається як складова професійної підготовки. На думку І.Д. Беха, важливо вчасно сформувати образ майбутньої професійної діяльності студентської молоді під час навчання та окреслити перспективу майбутнього життєвого шляху, насиченого подіями, творчою працею та масштабними задумами (Бех, 2003).

Слід погодитися з виділенням двох основних напрямів волонтерства в закладах вищої освіти (Бондаренко, 2008).

Перший – коли функції волонтерської діяльності пов'язані з майбутньою професією. Це не тільки виховна робота, але й певною мірою і фахова підготовка для майбутніх психологів, соціальних працівників, медичних працівників та інше.

Другий – коли функції волонтерської діяльності не пов'язані з майбутньою професією. У цьому разі волонтерство дозволяє студенту розвиватися та саморозвиватися, допомагає виховувати, формувати себе як гуманну, високодуховну, культурну, ціннісно-орієнтовану особистість із здатністю та бажанням творити в дусі найкращих гуманістичних надбань людства.

Саме активізація волонтерської діяльності як напрямку навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти сприятиме формуванню цілісної та гармонійної особистості та професіонала.

З метою активізації волонтерського руху в місті Маріуполі викладачі та студенти спеціальності Соціальна робота ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» заснували громадську організацію «Майбутнє Маріуполя». Основними напрямками діяльності організації є (Марченко, 2018): організація проведення громадських робіт на базі лікарень, шкіл, територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) і реабілітаційних центрів для дітей з інвалідністю, управлінь соціального захисту населення, інших соціальних установ міста, за місцем мешкання одиноких громадян похилого віку, ветеранів тощо.

Також, було створено студентський науково-практичний гурток «Соціальна робота в дії». Основна мета – набуття студентами спеціальності Соціальна робота практичних навичок майбутньої професійної роботи та важливих професійних компетентностей. Основні напрями діяльності:

- організація та проведення тренінгів, майстер-класів, воркшопів із залученням провідних науковців в сфері соціальної роботи та фахівців соціальних служб міста Маріуполя;
- активізація волонтерського руху в місті та виконання соціально-значущих завдань під час волонтерської практики.

Так, було впроваджено у навчальний процес нову форму самостійної роботи студентів в межах вивчення професійно-орієнтованих дисциплін – волонтерську практику. Студенти всіх курсів в межах вивчення професійно-орієнтованих дисциплін мають можливість за бажанням проходити додаткову волонтерську практику, яка включає знайомство з особливостями майбутньої професії та виконання певних функцій соціального працівника в соціальних службах міста Маріуполя під наглядом керівників практики від навчального закладу та соціальної служби. Було розроблено Положення про волонтерську практику в межах діяльності студентського гуртка «Соціальна робота в дії» та впроваджено «Щоденник волонтерської практики», який вирішує такі завдання: організаційні, надаючи учасникам можливість усвідомлювати, керувати, заходами та діями щодо реалізації волонтерської діяльності; дозволяє прогнозувати та планувати свої особисті плани, згідно завдань отриманих в соціальних сервісах; координувати дії особи волонтера у межах закріплених компетенцій та не виходячи за рамки командної роботи групи волонтерів; підводити підсумки та звіту щодо характеру виконаних завдань та набраних балів.

«Щоденник волонтерської практики» виступає інструментом, який дозволяє під час реалізації практики фіксувати дату, заходи, витрачений час (у годинах), суб'єктів, на базі яких здійснюється завдання та які додатково залучені до їх реалізації, аналізувати зміст діяльності, роблячи висновки, фіксуючи результати набраних годин, сформовані професійно значимі знання, уміння, навички та особисті досягнення. У робочих програмах певних професійно-орієнтованих дисциплін на кожному році навчання передбачено до 20 балів (із 100 балів) за самостійну роботу студентів та участь у волонтерській практиці кожного семестру.

За період з вересня 2018 року по березень 2019 року членами гуртка та громадської організації стали 48 студентів ДВНЗ «ПДТУ». Було організовано більше 15 заходів (тренінгів, майстер-класів, воркшопів, зустрічей), спрямованих на формування додаткових соціальних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Наразі студентський волонтерський рух має реалізацію у 8 соціальних центрах та осередках соціальної роботи: система 4 районних центрів соціальних служб - Центральний, Кальміуський, Приморський, Лівобережний районні центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Маріупольської міської ради, Міський центр зайнятості, Центральний районний центр реабілітації дітей з інвалідністю Маріупольської міської ради, ГО «Майбутнє Маріуполя», створене на базі ДВНЗ «ПДТУ» за ініціативи студентства соціально-гуманітарного факультету та он-лайн платформа «100 Годин волонтерства», яка дозволяє об'єднати тих, хто потребує допомоги та тих, хто має відкрите серце та бажання реалізувати внутрішній потенціал допомагаючи іншим. Відповідно сформовано 8 команд студентів, які закріплені за певною соціальною службою міста та один раз на тиждень у якості волонтерів виконують певні завдання під наглядом наставників з боку закладу вищої освіти та соціальних служб. Ці завдання пов'язані із майбутньою професійною діяльністю студентів.

За результатами першого семестру 2018-19 навчального року на основі аналізу Щоденника волонтерської практики було складено рейтинг волонтерів та нагороджено 12 студентів, які показали найкращі результати у волонтерській діяльності.

Волонтерська практика, як форма організації навчально-виховного процесу у вищій школі, виявилась доволі ефективною та показала високі проміжні результати. Значно збільшилась мотивація студентів до навчання. Так, за результатами опитування студентів, які навчаються на кафедрі соціології та соціальної роботи, 84% опитаних респондентів відповіли, що їм дуже подобається обрана спеціальність. 81% опитаних зазначили, що їм цікаво навчатися на кафедрі та вони мають бажання у подальшому працювати в соціальній сфері. Також було проведено опитування активних учасників волонтерської практики та членів

студентського науково-практичного гуртка «Соціальна робота в дії». Так, 40% опитаних стали членами студентського гуртка тому, що мають бажання отримувати нові знання та досвід, 23% відповіли, що напрями діяльності гуртка є дуже цікавими, 20% - бажають допомагати іншим, 15% - вважають, що це дозволить сформувати необхідні соціальні компетентності у студентів тощо.

На питання «Чому Ви вирішили стати волонтером?», 47% респондентів відповіли, що бажають допомагати іншим та проявляти свою активну громадянську позицію, 53% - бажають розвиватися та отримувати нові знання та практичні навички в межах майбутньої професійної діяльності. 85% опитаних здобувачів вищої освіти впевнені, що участь у волонтерській практиці за часів навчання допоможе їм сформувати необхідні соціальні та професійні компетентності.

Цікаво, що 68% опитаних приділяють волонтерській практиці до 3 годин в тиждень. 10% опитаних – до 6 годин. Ще 10% опитаних студентів приділяють волонтерству більше 6 годин на тиждень.

Важливо, що 94% опитаних студентів планують продовжувати участь у волонтерській практиці, навіть якщо за це не будуть передбачатися додаткові бали в межах вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. В цілому, опитування показало високий рівень задоволеності студентів волонтерською практикою.

Висновки

Таким чином, розглянувши особливості активізації волонтерської діяльності в закладах вищої освіти як напрямку навчально-виховної роботи зі студентською молоддю, ми можемо зробити наступні висновки. Сучасні умови розвитку суспільства вимагають впровадження нових форм навчально-виховної діяльності у закладах вищої освіти. Однією з таких форм може стати волонтерство. Це, з одного боку, сприятиме формуванню у студентів важливих соціальних якостей характеру, з іншого, дозволить студентові спробувати себе у майбутній професійній діяльності, набути необхідного професійного досвіду ще за часів навчання та отримати необхідні рекомендації для майбутнього роботодавця.

Результатом цього стане підвищення рівня мотивації студентів до навчання, впровадження інноваційних методів підготовки майбутніх фахівців, отримання студентами необхідного професійного досвіду та важливих компетентностей. Все це можливо за умови правильно організованого та контрольованого процесу волонтерської практики. Отже, заклади вищої освіти повинні розвиватися та впроваджувати у свою діяльність нові форми роботи, які будуть сприйматися та виконуватися студентством. Це сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності фахівців на ринку праці.

Бібліографічні посилання

- Бех, І. (2003). *Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади: навч.-метод. посібник*. Київ: Либідь.
- Бондаренко, З. (2008). Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. *Вісник Запорізького національного університету*, 1, 25-30.
- Гладуш, В. (2014). *Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія: навч. посіб.* Дніпропетровськ: ТОВ «Роял Принт».
- Доманчук, Д. (2017). Роль волонтерства у процесі соціалізації студентської молоді. *Молодий вчений*, 2 (42), 491-495.
- Згуровський, М. (2006). *Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України*. Київ: НТУУ «КПІ».

Козубовський, Р. (2013). Студентська молодь як важливий ресурс волонтерства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Педагогіка. Соціальна робота*, 28, 76-78.

Марченко, І., & Ташкінова О. (2018). Активізація молодіжного волонтерського руху: досвід прифронтового міста Маріуполя. *Психосоціальна підтримка осіб з травмою війни: міжнародний досвід та українські реалії: зб. матеріалів, доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Маріуполь: ДонДУУ, 303-307.

References

Beh, I. (2003). *Osobistisno oriyentovaniy pidhid: naukovo- praktichni zasadi: navch.-metod. Posibnik [Personality Oriented Approach: Scientific and Practical Basics: Learning Method. manual]*. Kiyiv: Libid. (in Ukrainian).

Bondarenko, Z. (2008). Volonterska robota u vishomu navchalnomu zakladi [Volunteer work at a higher education institution]. *Visnik Zaporizkogo nacionalnogo universitetu*, 1, 25-30. (in Ukrainian).

Gladush, V. (2014). *Pedagogika vishoyi shkoli: teoriya, praktika, istoriya: navch .posib. [Pedagogy of Higher Education: Theory, Practice, History: Tutorial.]*. Dnipropetrovsk: TOV «Royal Print». (in Ukrainian).

Domanchuk, D. (2017). Rol volonterstva u procesi socializaciyi studentskoyi molodi [The role of volunteering in the process of socialization of student youth]. *Molodij vchenij*, 2 (42), 491-495. (in Ukrainian).

Zgurovskij, M. (2006), *Bolonskij proces: golovni principy ta shlyahi strukturnogo reformuvannya vishoyi osviti Ukrayini [The Bologna Process: Main Principles and Ways of Structural Reform of Higher Education in Ukraine]*. Kiyiv: NTUU«KPI». (in Ukrainian).

Kozubovskij, R. (2013). Studentska molod yak vazhlijiv resurs volonterstva [Student youth as an important resource for volunteering]. *Naukovij visnik Uzhgorodskogo nacionalnogo universitetu. Ser. Pedagogika. Socialna robota*, 28, 76-78. (in Ukrainian).

Marchenko, I., & Tashkinova O. (2018). Aktivizaciya molodizhnogo volonterskogo ruhu: dosvid prifrontovogo mista Mariupolya [Activating the Youth Volunteer Movement: The Experience of the Frontier City of Mariupol]. *Psihosocialna pidtrimka osib z travmoyu vijni: mizhnarodnij dosvid ta ukrayinski realiyi: zb. materialiv, dopovidej Vseukrayinskoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi*. Mariupol: DonDUU, 303-307. (in Ukrainian).

Tashkinova Oksana, Rogovska Olga, Bulgakova Svetlana

Volunteering as a trend of educational work in higher education establishments

Abstract

Theoretical and practical bases for forming professional competencies of higher education training applicants through participation in volunteering. It is indicated that the process of professional training in the higher education establishments should be aimed at the formation of a competitive specialist, taking into account the needs of employers and the realities of today.

Volunteering is presented as an important resource for development and education of the specialists of different specialties because from the one hand volunteering allows to get general competencies and from the other hand it allows to gain the necessary experience in the future professional activities even during training process.

The wide use of volunteering as a trend of educational work in higher education institutions will contribute to the formation of a coherent and harmonious personality and professional. The experience of usage of volunteering as a field of educational work in higher education institution on the example of the State Technical University "Azov State Technical University" is analyzed. The use of a new tool in the educational process - the diary of volunteer practice - is analyzed. The results of the conducted sociological research - through the method of interviewing of the applicants of higher education - according to the effectiveness of the organization of volunteer practice are presented. Volunteering can increase students' motivation to learn vocationally-oriented disciplines, but under the conditions of properly organized and controlled process of volunteering. Therefore, higher education institutions need to develop and implement new forms of work that will be perceived and performed by the students. This will enhance the competitiveness of professionals in the labor market.

Key words: volunteering, higher education applicants, leadership, professional competences, societal competence, student youth

Інформація про авторів:

Ташкінова Оксана Анатоліївна

- кандидат соціологічних наук,
- завідувачка кафедри соціології та соціальної роботи
- Україна
- ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
- ORCIDiD orcid.org/0000-0002-6649-845X
- E-mail: Tashkinovaks@gmail.com
- Тел..0969296540

Oksana Tashkinova

- PhD in social Sciences , Head of the Department of Social sciences and Social Work
- Priazovskyi State Technical University SHEI, Mariupol, Donetsk region, Ukraine
- 7, Universytets'ka St. Mariupol, Donetsk region, 87500.
- E-mail: Tashkinovaks@gmail.com

Роговська Ольга Олексіївна,

- асистент кафедри соціології та соціальної роботи
- ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»,
- Україна
- E-mail: olgarogovska2017@gmail.com
- 0985406419

Rogovska Olga,

- Assistant of the Department of Social sciences and Social Work
- Priazovskyi State Technical University SHEI, Mariupol, Donetsk region, Ukraine
- 7, Universytets'ka St. Mariupol, Donetsk region, 87500.

Булгакова Світлана Андріївна,

– студентка 4 курсу, спеціальність 231 Соціальна робота ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»

– Україна

– E-mail: bulgacovasveta98@gmail.com

– 0675954014

Bulgakova Svetlana

– Student, Department of Social sciences and Social Work

– Priazovskyi State Technical University SHEI, Mariupol, Donetsk region, Ukraine

– 7, Universytets'ka St. Mariupol, Donetsk region, 87500.